

Fritidshem och öppen fritidsverksamhet inom ramen för genomförandearbetet av ny grundskolenämnd i Göteborgs Stad.

2018-03-01

Innehåll

1	Inledning.....	4
2.	Uppdrag och syfte.....	4
3.	Bakgrund.....	5
3.1	Fritidshemmets framväxt i nyare tid.....	5
3.2	Samlad skoldag.....	6
3.3	Fritidshemmets uppdrag.....	6
3.4	Nationella styrdokument.....	7
3.5	Behörig att undervisa i fritidshem.....	7
3.6	Högskoleutbildningens förändringar med inriktning mot fritidshem.....	7
3.7	Tillgång på högskoleutbildade fritidspedagoger/ lärare i fritidshem.....	8
3.8	Gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning.....	8
3.9	Elevers rätt till fritidshem.....	9
3.10	Modell för resursfördelning.....	9
3.11	Elevers rätt till kunskap, extra anpassningar och särskild stöd.....	9
3.12	Fritidshemmens användning av närsamhället och samarbete med föreningslivet.....	10
3.13	Flerspråkiga och nyanlända elever i fritidshem.....	10
3.14	Fritidshemmens tillgång till skolbibliotek.....	10
3.15	Fritidshemmens tillgång till digitala verktyg.....	11
4.	Metod och genomförande.....	11
5.	Nulägesbeskrivning och analys.....	12
5.1	Tillgång till behörig personal.....	12
5.2	Samverkan mellan förskoleklass, grundskola och fritidshem.....	14
5.3	Elevgruppens storlek.....	14
5.4	Ramprogram för förskole-/skolbyggnader.....	14
5.5	Modell för resursfördelning.....	15
5.6	Organisatorisk tillhörighet.....	15

5.7	Stadens nätverksstruktur.....	15
5.8	Rektors styrning och ledning.....	17
5.9	Samlad skoldag.....	17
5.10	Fritidshemmens tillgång till digitala verktyg.....	18
6.	Behov och förslag på åtgärder.....	18
6.1	Ökad kvalitet i undervisningen.....	18
6.2	Tydligare ansvar styrning och ledning.....	20
6.3	Ökad likvärdighet för alla elever.....	21
7.	Sammanfattning.....	22
	Bilagor och referenser.....	23

Bilaga 1. Referenser och källhänvisningar

Bilaga 2. Styrande dokument

Bilaga 3. Uppdragsbeskrivning för nätverksstrukturen

Bilaga 4. Öppen fritidsverksamhet

1. Inledning

Utredning av skolverksamheten inom ramen för stadsdelsnämndernas ansvar (2016) ligger till grund för den nya organisation som träder i kraft i Göteborgs stad 1 juli 2018. Den omfattar grundskola, förskoleklass, grundsärskola och fritidshem, men synliggör inte fritidshem och öppen fritidsverksamhet specifikt. Med bakgrund att fritidshem är en verksamhet förlagt i skolan med delvis andra syften och innehåll än grundskola och förskoleklass, utgör således denna rapport ett viktigt komplement till skolutredningen.

Öppen fritidsverksamhet ingår också i uppdragsbeskrivningen för rapporten, men bedrivs i så liten omfattning i Göteborg att den kommer behandlas i en bilaga.

Fritidshemmet integrerades lokalmässigt med grundskolan för över 30 år sedan och har sedan dess präglats av otydliga styrdokument, sjunkande andel personal med adekvat högskoleutbildning samt en kontinuerlig ökning av elevgruppernas storlek (Skolinspektionen 2018). Utöver detta har Skolinspektionen (2010) nationellt belyst bristande styrning från huvudman/rektor vilket har gett stora konsekvenser kring eleverna möjlighet till utveckling och lärande.

Det nationella uppdraget förtydligades i en egen läroplansdel 2016, med syfte att höja den pedagogiska kvaliteten och öka likvärdigheten, men om uppdraget ska kunna förverkligas krävs kraftfulla åtgärder på alla nivåer i organisationen.

Fritidshemmets uppdrag att komplettera förskoleklassen och grundskolan med syfte till ökad måluppfyllelse är komplext att omsätta i praktiken, då det kräver en kvalitativ samverkan mellan de olika verksamhetsformerna. Många befinner sig långt ifrån att förverkliga detta uppdraget, men samtidigt finns också en stor och outnyttjad utvecklingspotential i detta som grundskoleförvaltningen klokt behöver ta tillvara, för att på bred front uppnå ökad likvärdighet och höjda elevresultaten i en segregerad stad då klyftorna mellan elevgrupper fortsätter öka.

2. Uppdrag och syfte

Genomförandeorganisationen gav hösten 2017 Center för Skolutveckling i uppdrag att ta fram en tjänstemannarapport som ett komplement till *Utredningen av skolverksamhet inom ramen för stadsdelsnämndernas ansvar (2016)*, gällande fritidshem och öppen fritidsverksamhet.

Utifrån erfarenheter inom nuvarande organisations fritidshems - och öppen fritidsverksamhet ska rapporten beskriva viktiga områden som stödjer den interimistiska grundskoleförvaltningen vid organisering och fortsatt utveckling av verksamheterna. I detta ingår analys av styrkor och utvecklingsområden i nuvarande organisation och verksamhet samt

identifiering och värdering av styrande dokument och avtal med bäring på fritidshem och öppen fritidsverksamhet.

Målet med rapporten är att den ska bidra till att den nya organisationens utvecklingsarbete bygger vidare på det statliga uppdraget, utredningens intentioner samt den nuvarande organisationens styrkor och behov. Utöver detta ska rektors förutsättningar att leda fritidshemmets pedagogiska utvecklingsarbete stå i fokus och stärkas i den nya organisationen.

Avgränsningar:

I uppdraget ingår inte att genomföra nya kartläggningar, utan utifrån befintliga underlag beskriva och analysera nuläget. Fritidshem för särskoleelever ingår ej i uppdraget.

3. Bakgrund

Under denna rubrik beskrivs ett urval av lagtexter, utredningar och policytexter på nationell nivå, som utgör bakgrund för rapportens senare nulägesbeskrivning och analys.

3.1 Fritidshemmets framväxt i nyare tid

De flesta barn i tidig skolålder möter och deltar i tre olika verksamhetsformer: fritidshem, förskoleklass och grundskola. Verksamhetsformerna integrerades lokalmässigt under 1980-talet och fick under 1990-talet gemensamma delar i läroplanen. För fritidshemmets del övergick ansvaret från Socialdepartementet till Utbildningsdepartementet 1996 och 1998 infördes den nya skolformen förskoleklass för 6-åringar.

Som ett led i förändringen reviderades läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Utbildningsdepartementet, 1994) till att också omfatta förskoleklass och fritidshem (Utbildningsdepartementet, 1998). I de tre verksamhetsformerna skulle lärarna tillsammans realisera en gemensam värdegrund och de skilda verksamheterna skulle komplettera varandra genom att på olika sätt bidra till en helhetssyn på elevers utveckling och lärande (Skolverket 1994).

För att förtydliga fritidshemmets tillämpning av läroplanen ersattes 1999 det pedagogiska programmet med *Allmänna råd och kommentarer för fritidshem*. Fritidshemmets uppdrag förändras från att tidigare i första hand ha varit ett komplement till hemmet, till att nu få uppdraget som komplement till förskoleklass och grundskolan. Det sker i denna period en kraftig ökning av antalet barn som är inskrivna i fritidshem som en konsekvens av förskoleklassens införande tillsammans med stora barnkullar. Under 1990-talet är fritidshemmen den barnomsorgsform som ökar mest (Skolverket, 1999) och som ett led i det utbildningspolitiska målet att det livslånga lärandet ska omfatta alla infördes maxtaxereformen 2002, vilket utökar kommunernas ansvar och skyldighet att erbjuda omsorg. I det svenska utbildningssystemet utgör fritidshem en social och

kulturell arena i skärningspunkten mellan grundskola, förskoleklass, hem och fritid.

3.2 Samlad skoldag

En reform som har haft stor betydelse för fritidshemmets och skolans utveckling är SIA reformen-skolans inre arbete med samlad skoldag (1976). Landets kommuner hade möjlighet att införa *samlad skoldag* från 1978 med innebörden att skoldagen skulle varva ämnesbunden undervisning och frivilliga aktiviteter. Innehållet i skolan skulle på så vis bli mer omväxlande och meningsfullt, å andra sidan skulle skoldagen bli längre.

Om kommuner fortfarande i dag organiserar utefter samlad skoldag varierar nationellt. I propositionen inför Skollagen 2010 står det att: *möjligheten att bedriva verksamhet inom fritidshemmets ram och att integrera fritidspedagogisk verksamhet med undervisning under schemalagd tid inom skolans ram kvarstår. Det innebär att huvudmannen kan organisera arbetet så att fritidshemmets personal även arbetar i skolan, där skolan har det formella ansvaret för sådana insatser. Skolplikten omfattar alltså inte enbart den minsta garanterade undervisningstiden utan även den tid därutöver som kommunen beslutar. Sådan tid kan till exempel avse insatser i skolan under ledning av fritidshemmets personal* (Utbildningsdepartementet Prop. 2009/10:165 s 402).

3.3 Fritidshemmets uppdrag

Fritidshemmet har enligt Skollagen ett dubbelt uppdrag:

- innehållsmässigt bidra till ökad måluppfyllelse för elever i grundskolan, genom att komplettera förskoleklassen och grundskolans verksamhet
- tidsmässigt göra det möjligt för föräldrar att förena föräldraskap med arbete eller studier.

Med Skollagen (2010) förstärktes fritidshemmets lärandeuppdrag genom ett tydligare uppdrag med inriktning mot att stimulera elevernas utveckling och lärande. Utöver detta ska fritidshemmets utbildning erbjuda eleverna en meningsfull fritid och rekreation som utgår från en helhetssyn på eleven och elevens behov.

Vid sidan av skollagen är läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11) det viktigaste styrdokumentet för verksamheten, där undervisningen i fritidshemmet regleras. För att höja den pedagogiska kvaliteten i fritidshemmet samt öka likvärdigheten i skolan har läroplanen från den 1 juli 2016 kompletterats med en egen del som tydliggör fritidshemmets undervisningsuppdrag med en syftestext som anger vilka förmågor eleverna ska ges förutsättningar att utveckla samt vilket centralt innehåll undervisningen ska behandla. Begreppet undervisning ska ges en vid tolkning i fritidshemmet där omsorg, utveckling och lärande utgör en helhet. Genom undervisningen i

fritidshemmet ska eleverna ges möjlighet att möta en undervisning som utgår från elevernas behov, intressen och erfarenheter, men också utmanas till nya upptäckter. Eleverna ska även erbjudas en variation av arbetssätt, uttrycksformer och lärmiljöer som integrerar omsorg och lärande.

Vidare ska undervisningen i fritidshemmet komplettera förskoleklassen och skolan genom att lärandet i högre grad ska vara situationsstyrt, upplevelsebaserat och grupporienterat samt utgå från elevernas behov, intressen och initiativ. Betydelsefulla inslag i verksamheten är lek, rörelse och skapande arbete.

3.4 Nationella styrdokument

Fritidshem förekommer i olika styrande dokument på nationell nivå. Nedan presenteras ett urval och i vilken utsträckning de omfattar verksamhetsformen.

- *Skollag*: kapitel 1 - 6 och kapitel 14.
- *Läroplan*: del 1,2 och 4.
- *Allmänna råd*:
 - Allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete (2012)
 - Allmänna råd för fritidshem (2014)
 - Allmänna råd för extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram (2014)

Allmänna råd ska följas om skolan inte handlar på annat sätt som gör att kraven i bestämmelserna uppfylls.

3.5 Behörighet att undervisa i fritidshem

Enligt skollagens kapitel 2, § 13, är det endast den som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behörig för viss undervisning som får ansvara för undervisningen. Det finns inget legitimationskrav för att ansvara för undervisningen på fritidshem, men däremot finns ett tillägg i samma kapitel som är relevant för verksamhetsformen. I 17 § står det att: *Lärare som inte uppfyller kraven i 13 § får trots det bedriva undervisning i fritidshem om de har en svensk eller utländsk högskoleutbildning som är avsedd för arbete som fritidspedagog eller motsvarande.*

3.6 Högskoleutbildningens förändringar med inriktning mot fritidshem

Med 1977 års högskolereform blev utbildningen till fritidspedagog en högskole-/universitetsutbildning, som gav fritidspedagogexamen. Åren därefter följer av en rad reformer som ger förändringar både i utbildningens omfattning och inriktningar. För att ge en överskådlig bild av detta, redogörs förändringarna i punktform:

- 1977–1992 högskole-/universitetsutbildning som gav *fritidspedagogexamen*. Omfattning: 50-100p beroende av för praktik eller ej.

- 1993–2000 högskole-/universitetsutbildning som gav *barn och ungdomspedagogisk examen mot arbete som fritidspedagog*. Omfattning: 120p.
- 2001–2010 högskole-/universitetsutbildning som gav *lärarexamen med inriktning mot fritidshem*. Omfattning 210-240hp.
- 2011- högskole-/universitetsutbildning som leder till *grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem*. Omfattning 180hp. Utöver behörighet att undervisa i fritidshem läser man ett praktiskt estetiskt ämne som bild, musik, hem-och konsumentkunskap eller idrott och hälsa, vilket ger behörighet att undervisa i grundskolans årskurs 1–6 i det ämnet man läst.

3.7 Tillgång till högskoleutbildade fritidspedagoger/lärare med inriktning mot fritidshem

De senaste tio åren har andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleexamen minskat med närmare 12 procentenheter på nationell nivå, enligt Skolverkets statistik. Hösten 2016 hade 42 procent av årsarbetare i fritidshem en pedagogisk högskoleexamen, vilket är en minskning med fem procentenheter jämfört med 2015 (Skolverket 2017).

I Skolverkets redovisning ingår all personal med pedagogisk högskoleexamen vilket också räknar in exempelvis förskollärare, vilket gör det svårt att särskilja hur många procent som har högskoleutbildning med inriktning mot fritidshem.

3.8 Gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning

Skolinspektionens senaste granskning (2018) lyfter stora utmaningar när det gäller kvaliteten i fritidshemmet gällande stora och ökande barngrupper, låg personaltäthet och låg andel personal med behörighet för undervisning. Den genomsnittliga elevgruppen ligger på ca 40 elever och är därmed inte så hög, men spannet mellan elevgrupperna ligger från några enstaka till grupper om långt över hundra elever samlat på samma avdelning.

Enligt allmänna råd för fritidshem (2014) bör rektor utifrån fördelade resurser från huvudmannen anpassa gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning så att fritidshemmet kan uppfylla sitt nationella uppdrag och väga in faktorer såsom:

- Elevernas ålder
- Personalens kompetens
- Lokalernas och utemiljöns utformning
- Elever med annat modersmål än svenska
- Elever i behov av särskilt stöd
- Kontinuitet i elev -och personalgruppen
- Elevernas närvarotider

3.9 Elevers rätt till fritidshem

Enligt Skollagens kapitel 14 ska varje kommun erbjuda utbildning i fritidshem för elever i kommunens förskoleklass, grundskola och grundsärskola.

Hemkommunen ska erbjuda utbildning i fritidshem för elever som går i en fristående skola i de fall huvudmannen inte erbjuder sådan utbildning. Utbildning i fritidshem ska erbjudas så snart det framkommit att eleven har behov av en sådan plats. En elev i någon av de skolformer som anges ovan ska erbjudas utbildning i fritidshemmet i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om eleven har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. Elever ska även erbjudas utbildning i fritidshem, om de av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av sådan utbildning. Fritidshem ska erbjudas till och med vårterminen det år då eleven fyller 13 år. Fritidshem ska erbjudas eleverna den del av dagen då eleverna inte går i förskoleklass, grundskola och grundsärskola samt under lov. Fritidshem behöver inte erbjudas under kvällar, nätter, veckoslut eller i samband med större helger.

3.10 Modell för resursfördelning

I Skollagen står det att kommunerna ska fördela resurser till utbildningen inom skolväsendet efter elevernas olika förutsättningar och behov (2 kap. 8a§). Fritidshemmet har, liksom förskoleklassen och grundskolan, ett kompensatoriskt uppdrag. Det innebär en strävan efter att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen (1 kap.4§). Det här får till följd att verksamheten i olika fritidshem inte kan utformas på samma sätt överallt. Huvudmannen behöver därför använda en modell för resursfördelning som tar hänsyn till att olika fritidshem kräver olika resurser för att genomföra sitt uppdrag (Skolverket 2014).

Enligt *allmänna råd för fritidshem (2014)* bör huvudmannen ha en fungerande modell för resursfördelning som tar hänsyn till de lokala förutsättningarna och behoven i olika fritidshem, såsom:

- upptagningsområdets socioekonomiska karaktär
- elevernas ålder
- personalens kompetens
- lokalernas och utemiljön utformning
- elever med annat modersmål än svenska
- elever i behov av särskilt stöd
- elevgruppens sammansättning och storlek

3.11 Elevers rätt till kunskap, extra anpassningar och särskilt stöd

I Skolverkets juridiska vägledning om *Elevers rätt till kunskap, extra anpassningar och särskilt stöd* (2015) finns ett eget avsnitt där förskoleklass och fritidshem behandlas specifikt. Det står:

Förskoleklassen och fritidshemmet följer läroplanerna för grundskolan, sameskolan och specialskolan och arbetar därmed mot samma mål. Därför gäller bestämmelserna i 3 kap. skollagen om extra anpassningar och särskilt stöd även för elever i förskoleklassen och fritidshemmet. I förskoleklassen utgår bedömningen från hur eleven utvecklas i riktning mot de kunskapskrav som senare kommer att ställas i den aktuella obligatoriska skolformen. I fritidshemmet utgår bedömningen från hur eleven utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanens andra del.

3.12 Fritidshemmets användning av närsamhället och samarbete med föreningslivet

Skolinspektionen (2018) lyfter i sin granskning att undervisningen vid många fritidshem ger begränsade möjligheter för eleverna att möta närsamhällets och föreningslivets utbud av aktiviteter och platser för kultur, vilket särskilt missgynnar elever som har få erfarenheter av olika miljöer och inte deltar i något föreningsliv. Fritidshemmets uppdrag att stödja dem så att de kan forma sig en meningsfull fritid blir därmed extra betydelsefullt och behöver utvecklas (ibid.)

3.13 Flerspråkiga och nyanlända elever i fritidshem

I det svenska utbildningssystemet utgör fritidshem en social och kulturell arena i skärningspunkten mellan grundskola, förskoleklass, hem och fritid. Barn som anländer till Sverige innan eller strax efter skolstart har störst svårighet att tillägna sig det nya språket och att utveckla skriv- och läsförmågan (Cummins 2017), vilket kan få konsekvenser för deras fortsatta utbildning och i livet. För flerspråkiga och nyanlända elever visar forskning att fortsatt stimulans av modersmålet och fortsatt läs- och skrivutveckling via modersmålet är särskilt betydelsefull. Att lära sig ett nytt språk innebär både att utveckla ett vardagsspråk för interaktion i ett vardagligt sammanhang samt att utveckla ett skolspråk som gör det möjligt att förstå och kunna uttrycka sina kunskaper i olika ämnen på svenska (Vetenskapsrådet 2010). Fritidshemsverksamheten är med sitt uppdrag en utmärkt arena för att stödja utvecklingen av både elevers vardagsspråk och skolspråk.

3.14 Fritidshemmets tillgång till skolbibliotek

Skollagens krav på tillgång till skolbibliotek omfattar inte fritidshemmets elever. Dock finns forskningsstöd för att tidig högläsning med barn ger positiva effekter för deras språkutveckling och framtida skolresultat (Fornby 2014), samtidigt som *Jämlikhetsrapporten* (Göteborg Stad 2017) lyfter att föräldrar med högre social position läser mer för sina barn än de som har en lägre position.

I fritidshemmets styrdokument ingår bland annat att arbeta med olika typer av texter. Enligt biblioteksplanen (2013) ska stadens skolbibliotek och skolbibliotekscentral dock utgöra en resurs endast för grund- och gymnasieskola. En del elever i fritidshem ges ändå tillgång till skolbibliotek, men dagens styrande dokument säkerställer inte likvärdigheten. Skolinspektionens granskning (2018) lyfter att många

fritidshem saknar miljöer för läsning. Här kan läshörnor vara placerade i korridorer eller i lekrum, vilket leder till högljudda miljöer som varken inbjuder till enskild läsning eller läsning och samtal i mindre grupper. Vidare lyfter Skolinspektionen att många elever saknar tillgång till olika typer av texter eller texter anpassade efter deras ålder och modersmål. Goda exempel som lyfts fram i rapporten rör bland annat tillgång till Skolbibliotek i undervisningen.

3.15 Fritidshemmens tillgång till digitala verktyg

I Skolinspektionen senaste granskning (2018) framkommer det att fritidshemmen i för liten utsträckning använder digitala verktyg i undervisningen för att ge eleverna förutsättningar att utveckla kommunikativa förmågor samt utforska områden och lösa problem. Orsaker är som anges är att det saknas tillräcklig tillgång till digitala verktyg i form av datorer, surfplattor och fungerande nätverk för att personalen ska kunna använda den digitala tekniken i undervisningen.

4. Metod och genomförande

Rapportens slutsatser bygger på underlag från i huvudsak tre områden: Studier/analys av den egna organisationen, forskning och omvärldsbevakning.

För att säkra en bredd i bilden av den egna organisationen, har företrädare från stadsdelsförvaltningarna bidragit med underlag utifrån frågeställningar inom ramen för rapporten. Till största del har detta skett i det befintliga stadenövergripande nätverk för fritidshemsutvecklare, men också i konstruerade grupperingar av rektorer där representanter från alla stadsdelar varit inbjudna. I fall det insamlade underlaget har väckt vidare frågeställningar, har insamling av vidare underlag skett via mailväxling. Delar av materialet har också varit underlag för samtal med områdeschefer-skola.

Slutsatser från forskning har inhämtats genom inläsning av litteratur, utredningar och rapporter, men också genom samtal med forskare vid Göteborgs Universitet.

När det gäller omvärldsbevakningen, har den dels skett genom inläsning av styrdokument, material och dokumentation, dels genom intervjuer/samtal.

Genom att studera vår egen organisation, omvärlden och vad forskningen inom området säger, är rapportens intention att ge ett väl underbyggt underlag med tillhörande analys för förslag till utvecklingsområden och förstärkningar.

5. Nulägesbeskrivning och analys

Detta kapitel belyser fritidshemmets nuläge ur ett Göteborgsperspektiv.

5.1 Tillgång till behörig personal

Hösten 2016 hade 41% av årsarbetare i Göteborgs Stads fritidshem en pedagogisk högskoleexamen, jämfört med rikets 42% (Skolverket 2017). Som tidigare nämnd ingår all personal med högskoleutbildning i Skolverkets statistik, vilket inte möjliggör att utläsa hur stor procentandel som har en högskoleutbildning med inriktning mot fritidshem. Ett flertal av de inräknade förskollärarna arbetar främst i förskoleklass med några enstaka timmar i fritidshemmet. Om de aktuella förskollärarna förväntas ansvara för undervisningen i fritidshemmet, behöver de planera undervisningen utefter läroplanens del 1,2 och 3 på förmiddagen samt del 1,2 och 4 på eftermiddagen. Detta blir exempelvis ett komplicerat pussel vad gäller kollegialt lärande med kollegor i respektive verksamhetsform för att utveckla undervisningen i förskoleklass respektive fritidshem. Vill också uppmärksamma att fritidshemmets styrdokument inte ingår som en del i förskollärarytbildningen, vilket har framkommit i forskarsamtalen.

Ytterligare en svårighet med statistiken är att den bygger på bristfälliga underlag, då en hel del av personalen i fritidshemmen är anställda som fritidspedagoger ändå om de inte har adekvat högskoleutbildning och därmed blir inräknat som högskoleutbildade.

För att synliggöra det faktiska läget, genomförde Center för Skolutveckling via det centrala nätverket för fritidshemsutvecklare en egen kartläggning kring utbildningsbakgrund på personnivå 2016, för att kunna matcha kompetensutvecklingsinsatser mot behov. Från sju av tio stadsdelar blev det kompletta underlag.

	AFH	C	L	NH	VG	VH	ÖG
Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem (Utbildat efter 2011)	7%	4%	7%	6%	5%	8%	5%
Lärare mot yngre åldrar (utbildat 2001-2010)	10%	23%	10%	8%	7%	6%	8%
Fritidspedagoger med högskola/universitetsexamen (utbildat 1977-2000)	10%	6%	17%	8%	17%	12%	12%
Fritidspedagoger utan högskole/universitetsexamen (utbildat före 1977)	1%	0%	1%	1%	2%	0%	1%
Lärare med annan högskole/universitetsexamen (till exempel förskollärare)	24%	19%	23%	26%	28%	33%	26%
Pedagoger utan högskole/universitetsexamen (till exempel barnskötare, fritidsledare)	14%	30%	20%	19%	17%	15%	14%
Personal utan adekvat utbildning	34%	19%	23%	32%	25%	26%	35%
Andel högskoleutbildade mot fritidshem som får bedriva undervisning.	27%	33%	34%	22%	29%	26%	25%

Resultatet av kartläggningen visar att i snitt 28% av personalen i de sju stadsdelar har en högskoleutbildning med inriktning mot fritidshem. I och med att kartläggningen genomfördes på enhetsnivå, finns också underlag som visar att vi har fritidshem som helt saknar högskoleutbildade med inriktning mot fritidshem.

I samband med insamlingen av underlaget blev det tydligt att en del rektorer inte hade översikt om det fanns högskoleutbildad personal med inriktning mot fritidshem på den egna skolan eller inte. Det fanns också exempel på rektorer som innan kartläggningen trodde att all personal var högskoleutbildade, men där det i själva verket visade det sig att ingen var det. Det fanns också personal som inte visste om att det finns högskoleutbildning med inriktning mot fritidshem, men trodde att de var behöriga att undervisa då de var anställda som fritidspedagoger.

Läget är dramatiskt i detta hänseende och det behövs både kunskapshöjande åtgärder i hela organisationen, samt stödsystem (som till exempel Personec) men en sådan differentiering att det möter verksamhetens behov. Som läget är nu har vi personal som är anställda som fritidspedagoger oavsett om de har högskoleutbildning som fritidspedagog eller inte.

Att man juridisk får anställa personer utan adekvat högskoleutbildning som fritidspedagoger kan så vara, men i praktiken blir detta olyckligt dels jämfört med anställda som har en högskoleutbildning som fritidspedagog samt att det blir svårt att föra en tillförlitlig statistik.

För att tillgodose behovet av lärare i fritidshem eller fritidspedagoger lyfter Skolinspektionen (2010) viktigheten av att ha en planering för kompetensförsörjning för att behålla de lärare i fritidshem eller fritidspedagoger som redan har en anställning i fritidshemmet, ge övrig personal möjlighet till vidareutbildning och även prioritera lärare i fritidshem eller fritidspedagoger vid nyanställningar.

5.2 Samverkan mellan förskoleklass, grundskola och fritidshem

Enligt Skolinspektionens nationella kvalitetsrapport (2018) är kopplingen mellan undervisningen i fritidshemmen och den pågående undervisningen i skolan relativt svag och fritidshemmen tycks i relativt låg grad samverka med skolans personal för att komplettera elevernas utveckling i skolan.

Denna bild bekräftas också av samverkansgruppen av rektorer samt det centrala nätverket för fritidshemsutvecklare. Orsaker som lyfts fram är exempelvis att man lätt fastnar i organisatoriska svårigheter, då det upplevs utmanande att få ihop tid för samverkan mellan personalen i de tre verksamhetsformer. Enstaka goda exempel finns däremot, där man skapat en tydlig arbets- och utvecklingsorganisation som omfattar fritidshemmet som övriga verksamheter. Detta innebär att rektor har utsedd arbetslagsledare som leder arbetslaget på fritidshemmet och som kontinuerligt träffar övriga arbetslagsledare på skolan med elevernas utveckling i fokus. Via samverkansgruppen av rektorer samt nätverkets erfarenheter kan man skönja ett mönster i staden kring att rektorer som själva är utbildade fritidspedagoger eller förskollärare lättare hittar samverkansformer mellan fritidshem, förskoleklass och grundskola.

5.3 Elevgruppens storlek

Det finns inga riktmärken för elevgruppens storlek i fritidshem motsvarande exempelvis förskolans verksamhet. Hösten 2016 bestod den genomsnittliga elevgruppen i Göteborg av cirka 33 elever jämförelsevis ca 40 i riket enligt Skolverkets statistik. I den tidigare nämnda kartläggningen över personalens utbildningsbakgrund ingick också en kartläggning av antal inskrivna elever i fritidshem fördelat på antal avdelning. Kartläggningen visar att vi har fritidshemsavdelningar i Göteborg med allt från 15–137 inskrivna elever. Med bakgrund av detta behöver det införas en kontinuerlig kartläggning av elevgruppernas storlek för ökat likvärdighet i stadens verksamheter.

5.4 Ramprogram för förskole-/skolbyggnader

I Göteborg Stad är det framtaget ett ramprogram för förskole-/skolbyggnader (2014) för att skapa ett riktmärke och ge vägledning i hur lärmiljöer för förskola och skola ska utformas vid nybyggnad och i tillämpade delar vid ombyggnad. Det ska ge förutsättningar för hur man med hjälp av byggnader och närmiljö enligt vetenskap och beprövad

erfarenhet skapar en trygg, säker och stimulerande arbetsmiljö, som stödjer lärande och undervisning på bästa sätt. De särskilda ytor som ramprogrammet lyfter fram utifrån förskolan respektive skolans behov beskrivs på det här sättet:

Både förskolan och skolan behöver ytor med särskilda funktioner. Förskolan behöver speciella ytor för ateljé- och rörelse. Skolan har behov av idrottssalar/idrottshall (s.27)

Med tanke på att skolbyggnaden ska rymma tre olika verksamhetsformer kan det vara mer relevant att lyfta detta som särskilda funktioner jämfört med förskola. Enligt Skolverkets allmänna råd för fritidshem (2014) bör huvudman och rektor se till att eleverna på fritidshemmens har tillgång till säkra, hälsosamma och ändamålsenliga lokaler och utemiljöer som möjliggör en varierad pedagogisk verksamhet samt stödjer elevernas lärande och utveckling såväl enskilt som i grupp,

5.5 Modell för resursfördelning

I Göteborg sker resursfördelning till fritidshemmens schablonmässigt och inte utifrån en analys av verksamheternas förutsättningar och behov för att uppnå de nationella målen. Att resurserna fördelas på detta schablonmässiga sätt påverkar fritidshemmens förutsättningar att utföra sitt uppdrag. Det kan även få negativa konsekvenser för likvärdigheten i utbildningen mellan olika fritidshem, samt göra det svårt för verksamheterna att leva upp till det kompensatoriska uppdraget.

5.6 Organisatorisk tillhörighet

I skollagen anges att fritidshem är en verksamhetsform som ingår i skolväsendet. Om fritidshem ingår när begreppet *skola* används både som institution och organisation, varierar stort såväl nationellt som lokalt. Inkonsekvensen i innebörden av begreppet *skola*, skapar otydligheter på alla nivåer i organisationen och tolkas ofta till att fritidshemmen inte omfattas ändå om intentionen var en annan. Det att den nya förvaltningen från 1.juli, som fritidshemmet kommer tillhöra, har fått namnet *grundskoleförvaltningen* kommer kräva en genomtänkt strategi kring användningen av skolbegreppet.

5.7 Stadens nätverksstruktur för utveckling av kvaliteten i fritidshem

På initiativ av Center för Skolutveckling, startades 2008 ett stadenövergripande nätverk för lärare i fritidshem/fritidspedagoger i Göteborg, med syfte att synliggöra och utveckla kvaliteten i stadens fritidshem.

För att åstadkomma ett långsiktigt utvecklingsarbete var en bärande idé att stadsdelarna själva skapade lokala nätverk för en sammanhållen nätverksstruktur. Det stadenövergripande nätverket har sedan starten

varit igång utan avbrott, men vissa justeringar har kontinuerlig genomfört utefter behov.

Exempelvis 2010 med ett förtydligande kring mandat och tidsmässiga förutsättningar från hemmaförvaltningens ledning, samt innehållsmässigt att arbetet i nätverken utgår från kollegialt lärande, forskning, beprövad erfarenhet och omvärldsbevakning.

En tid efter Skolinspektionens kvalitetsgranskning (2012), genomfördes ytterligare justeringar där stadens sektorchefer gick tillsammans med en särskild uppdragsbeskrivning för nätverksstrukturer (se bilaga 3).

Fram tills 2014 medverkade nio av tio stadsdelar i nätverket. 2014 tillkom stadsdelen Centrum och fram tills hösten 2017 hade samtliga stadsdelar utsett 1–3 fritidshemsutvecklare samt organiserat för lokala nätverk i hemmaförvaltningen. I dagsläge saknas fritidshemsutvecklare med mandat, utifrån vad som står i uppdragsbeskrivningen, från stadsdelen Angered.

I Göteborgs stads budget har det varje år sedan 2014 funnits en särskild skrivning riktad till fritidshemsverksamheten: *”Fritidshemmens kvalitet ska säkerställas genom ökad personaltäthet och genom att erbjuda fritidspersonal fortbildning och stöd genom nätverk. De äldre barnen ska erbjudas naturliga vägar in i föreningslivet”*. Detta har fungerat som ett gott stöd för att bibehålla en kontinuitet för nätverken.

Huruvida de lokala nätverken har fått en naturlig plats i stadsdelens utvecklingsarbete, varierar över staden. En identifierad styrka finns i de förvaltningar som säkrat en tydlig koppling mellan nivåerna i styrkedjan. Detta antingen genom kontinuerlig återkoppling direkt mellan förvaltningsledning och utvecklare alternativt via utsedda rektorer med uppdrag att utgöra en länk mellan utvecklare och ledning. En annan identifierad styrka finns i de stadsdelar där förvaltningen strävar efter att synkronisera delar av den pedagogiska utvecklingstiden för samtliga lärare i fritidshem/fritidspedagoger. Med bakgrund av få utbildade per skolenhet, skapar detta möjligheter för gemensam kompetensutveckling mellan skolenheterna också mellan nätverksträffarna.

Innehållet i utvecklarnas uppdrag och deras förutsättningar varierar och behöver utvecklas för ökad kvalitet och likvärdighet. Avsatt arbetstid för uppdraget varierar från 20% till att det helt saknas avsatt tid utöver medverkan i nätverksträffarna. I vissa stadsdelar är utvecklaruppdraget också förknippat med ett särskilt lönepåslag.

För många av stadens lärare i fritidshem/fritidspedagoger utgör nätverken en väsentlig del i deras professionella lärande. Det ställer dock krav på en organisering som stödjer nätverksstrukturen, så att arbetet mot de nationella målen kan utvecklas på varje fritidshemsavdelning. Organiseringen behöver ge varje enskild lärare/fritidspedagog förutsättning att ingå i ett kollegialt lärande. Antingen genom medverkan i det lokala nätverket eller vid den egna skolenheten under ledning av rektor tillsammans med skolans nätverksrepresentant. Likvärdighet

saknas dock, då det finns skolenheter där lärarna/fritidspedagogerna endast har knapp eller ingen pedagogisk utvecklingstid.

Nätverksstrukturen i staden har fått stor nationell uppmärksamhet, vilket har lett till att nätverken har varit med och utformat de senare års viktiga skrivningar kring fritidshemmets utveckling i nära samarbete med till exempel Skolverket och SKL. Detta gäller exempelvis *Allmänna råd för fritidshem (2014)*, *del 4 i Lgr11 (2016)* och SKL:s skrivning *Kvalitet i fritidshem (2014)*. Nätverksstrukturen har också fungerat som rekryteringsmedel, då vi har flera exempel på lärare i fritidshem/fritidspedagoger från närliggande kommuner som aktivt sökt sig till Göteborg med anledning av detta.

5.8 Rektors styrning och ledning

De organisatoriska förutsättningarna och stödet för rektor varierar i staden. Antalet medarbetare per rektor varierar, liksom antalet verksamhetsformer att vara insatt i och ansvara för. Vi har exempel på verksamheter som skapat en organisering på skolnivå med biträdande rektor, ofta förknippat med ett särskilt ansvar för förskoleklass och fritidshem. Både det centrala nätverket samt samverkansgruppen av rektorer lyfter både fördelar och nackdelar med detta. Fördelar med denna organisering kan vara ökat fokus på fritidshemmets verksamhet och organisation, men med olika rektorer för förskoleklass/fritidshem och grundskola finns dock risk att fritidshemmet blir en isolerad ö tillsammans med förskoleklass. Samma risk finns om biträdande rektorer inte ges möjlighet att delta i exempelvis förvaltningens rektorsmöten.

Det finns huvudmän som mött uppdragets ökade kravbild med stärkta förutsättningar, i syfte att öka kvalitet och likvärdighet. Omvärldsexempel finns bland annat i Nässjö kommun, där det avsatts minst 8 timmar per vecka för pedagogiskt utvecklingsarbete för lärare i fritidshem/fritidspedagoger. Vid vissa av stadens skolenheter i Göteborg, eftersträvas att öka tiden för pedagogisk utvecklingstid och samverkan med lärare i andra verksamhetsformer. Samtidigt förekommer dock lärarscheman som inte uppnår lägsta krav på pedagogisk utvecklingstid som är 4 timmar enligt HÖK05. Både det stadenövergripande nätverket samt samverkansgruppen för rektorer anser att balansen mellan den avtalade tiden för avsatt pedagogisk utveckling och det förtydligade uppdraget behöver utvecklas. Som exempel beskriver fritidshemsnätverket att tiden inte räcker för att utifrån resultaten analysera hur undervisningen behöver utvecklas.

5.9 Samlad skoldag

Det saknas en stadenövergripande idé avseende verksamhetstid för förskoleklass och lågstadiet. En del skolor har tidsmässigt *samlad skoldag*, där eleverna går i förskoleklass/lågstadiet mellan kl. 8:00-13:20 och sedan tar fritidshemsverksamheten vid. För förskoleklassens del

finns en variation över staden på undervisningstid från 4 till 5,5 timmar per dag.

En del skolor har innehållsmässig *samlad skoldag* där man integrerar fritidspedagogisk verksamhet under schemalagd tid inom förskoleklassen och grundskolans ram.

Vilken variant som finns på de enskilda skolorna tycks inte återspeglas i det aktuella elevunderlaget.

I Göteborg Stad finns ett kommunfullmäktigebeslut från 1989 som rör *samlad skoldag* vilket ingår som ett styrande dokument som behöver ses över i samband med omorganiseringen till den nya grundskoleförvaltningen.

5.10 Fritidshemmens tillgång till digitala verktyg

Kravet på skolans digitalisering ökar när ny läroplansrevidering blir obligatorisk 1 juli 2018, men fritidshemsnätverket uttrycker att fritidshemmens digitala verktyg ofta är äldre och sämre anpassade jämfört med grundskolans. Staden har nyligen kartlagt skolans tillgång till digitala verktyg med hjälp av självvärderingsmaterial från SKL kallad *LIKA 3.0*. I detta material framgår dock att värderingen rör grundskolan, vilket medför att de svar som ligger till grund för kartläggningen inte omfattar fritidshemmet.

6. Behov och förslag på åtgärder

Med bakgrund av det faktiska nuläget för våra elever i stadens fritidshem, behövs både en struktur - och kulturförändring komma till stånd i hela organisationen om våra elever ska få möjlighet att nå sin fulla potential.

Skolutredningen belyser tre förstärkningsområden med syfte att höja undervisningens kvalitet och likvärdighet. Under denna rubrik analyseras behov samt förslag till åtgärder utifrån förstärkningsområdena.

6.1 Ökad kvalitet i undervisningen

Åtgärd 1: Kontinuerlig kartläggning av personalens utbildningsbakgrund på huvudmannanivå.

Åtgärd 2: Särskilda kompetensutvecklingsinsatser till exempel valideringsutbildningar, för att ökar andelen behöriga att undervisa i fritidshem.

Om fritidshemmets förtydligade uppdrag ska leda till att undervisningens kvalitet och likvärdighet höjs, behöver utveckling ske i varje enskild verksamhet.

Åtgärd 3: *Stärka tillgång till ett långsiktigt kollegialt lärande för lärare i fritidshem/fritidspedagoger för att utvecklingen av undervisningen ska bli bestående och göra varaktigt avtryck i verksamheten.*

Det finns ingen lärmodul i Skolverkets kompetensutvecklingsinsatser som riktar sig särskild till fritidshem som målgrupp. Under fliken "fritidspedagog" kommer moduler kring *Delaktighet, inflytande och likabehandling* upp, där det vid vidare klick framgår att Lärare i grund- och gymnasieskola är den faktiska målgruppen för modulen *delaktighet och inflytande*, men att modulen likabehandling riktar sig till all personal som arbetar i skolan. Då en stor del av skolenheters kollegiala lärande utgår från Skolverkets lärmoduler, behöver staden ta ett eget ansvar för att lärare i fritidshem/fritidspedagoger inte åsidosätts i det kollegiala lärandet.

Åtgärd 4: Instifta fler förstelärartjänster för lärare i fritidshem

I dagsläge finns 2 förstelärare som är verksamma i fritidshem i Göteborgs stad. Om man är berättigade till statsbidrag eller ej som lärare i fritidshem är en tolkningsfråga, då man har legitimation i ett skolämne med i huvudsak arbetar i fritidshem. Oavsett statsbidrag eller ej: genom att instifta fler förstelärartjänster i fritidshem möjliggörs en kvalitetsutveckling för verksamheten.

Åtgärd 5: Bevara och utveckla nätverksstrukturen i hela staden

Alla samverkansgrupper ser nätverksstrukturen som en styrka i nuvarande organisation. När nätverkets samtliga nivåer fungerar, utgör de ett viktigt stöd i utvecklingen av kvalitet och likvärdighet i stadens fritidshem.

Åtgärd 6: Nätverksstrukturens uppdragsbeskrivning från stadens sektorchefer behöver revideras.

Åtgärd 7: Utveckla rollen som fritidshemsutvecklare

Stadens fritidshemsutvecklarna har en central och ansvarsfull roll för fritidshemmens utveckling och behöver därför utses med omsorg. Förvaltningsledningen behöver revidera uppdragsbeskrivningen för nätverksstrukturen som för närvarande är underskriven av stadens sektorchefer. Vidare behöver förvaltningsledningen ge utvecklarna likvärdiga och tydliga mandat och tidsmässiga förutsättningar för uppdraget, förslagsvis i form av förstelärartjänster.

Åtgärd 8: Skapa arenor och förutsättningar för att fritidspedagoger/lärare i olika verksamhetsformer kontinuerligt ska kunna samverka kring undervisningens innehåll.

I Lpfö98/16 och Lgr 11/17 finns identiska skrivningar kring samverkan och övergångar. Det står: *Förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv. Inför övergångar ska de berörda skolformerna och fritidshemmet utbyta kunskaper, erfarenheter och information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande.*

6.2 Tydligare ansvar, styrning och ledning

Åtgärd 1: Kompetenshöjande insatser för rektorer som stärker förutsättningarna för deras pedagogiska ledarskap.

Att styra och leda fritidshemmet förutsätter god förståelse för verksamhetens specifika syfte och innehåll. Om uppdraget att komplettera förskoleklassen och grundskolans innehåll med syfte till ökad måluppfyllelse efterföljs, avgörs av ledningens förståelse för fritidshemmets intentioner och den vidare tolkning av undervisningsbegreppet. Genom förståelse kring uppdraget kan ledningen skapa goda förutsättningar för utveckling av verksamheten.

Åtgärd 2: Utveckla stödet runt rektor för att stärka möjligheterna att fokusera på det pedagogiska ledarskapet.

Rektor behöver omges av välfungerande stödprocesser med kunskaper om fritidshemmets särart. I samverkansgruppen för rektorer lyftes förslag om att organisera för mindre rektorsgrupper i så kallad områdesteam, på motsvarande sätt som stadens förskolechefer är organiserade. Detta för att kunna stödja varandra i vardagsarbete kring fritidshemsverksamheten.

Åtgärd 3: Förvaltningsledningen behöver se till att fritidshemmet kontinuerligt finns på agendan på alla nivåer, för att motverka att verksamheten åsidosätts.

Det behövs särskilda funktioner anställda på förvaltningsnivå för att kunna utveckla den struktur- och kulturförändring som krävs för att utveckla stadens fritidshem. Exempelvis finns särskilda tjänster på förvaltningsnivå i Malmö Stad för att stödja utvecklingen av fritidshemsverksamheten genom handledning, observation och fortbildning av personal och skolledning.

Åtgärd 4: Det behövs utformas en resursfördelningsmodell utifrån den enskilda verksamhetens unika förutsättningar och behov.

För att resurserna ska kunna fördelas utifrån verksamheternas förutsättningar och behov är det nödvändigt att huvudmannen och rektor gör regelbundna uppföljningar och utvärderingar av verksamhetens kvalitet i relation till målen. På så sätt blir det möjligt att fördela resurserna i förhållande till de olika behov som eleverna i fritidshemmet har. Detta är möjligt att göra inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Resultaten av dessa uppföljningar och utvärderingar kan därefter bli vägledande för hur resurserna fördelas.

Åtgärd 5: Stadens ramprogram för nybyggnation behöver revideras så att det utgår från nuvarande styrdokument samt tydligare anger hur nya skolmiljöer behöver anpassas för alla verksamheter som vistas där.

Åtgärd 6: Kommunfullmäktigebeslutet från 1989 behövs ses över.

6.3 Ökad likvärdighet för alla elever

Nyanlända elever:

Åtgärd 1: Att alla elevers som går under Skollagens definition nyanländ, erbjuds plats i fritidshem, motsvarande allmän förskola med avgiftsbefrielse.

Förslagsvis kan ett lämpligt namn vara integrationsfritidshem.

I ett alltmer segregerat samhälle där ekonomiska, sociala och kulturella skillnader ökar har fritidshemmet ett betydande uppdrag som en viktig verksamhet för att utjämna skillnader i barns sociala bakgrund (Andishmand 2017).

Åtgärd 2: Att fritidshemmet ska ha tillgång till skolbibliotek och skolbibliotekscentral med samma rätt som för grund- och gymnasieskolan.

Skollagens krav på tillgång till skolbibliotek omfattar inte fritidshemmet. Utifrån forskning om vikten av tidiga insatser och utifrån de segregerade uppväxtvillkor som råder för barn i Göteborgs stad, behöver staden dock ha högre ambitioner än skollagen genom att ge fritidshemmets elever och lärare i fritidshem/fritidspedagoger tillgång till skolbibliotekens och skolbibliotekscentralens verksamhet.

Åtgärd 3: Fritidshemmets tillgång till digitala verktyg behöver kartläggas.

7. Sammanfattning

Fritidshemmet är systematiskt åsidosatt både nationellt och lokalt i Göteborg. Verksamhetsformen omges av otydligheter bland annat på grund av att det råder obalans mellan Skollagen och läroplanens krav.

För att kunna ta tillvaro fritidshemmets potential behöver grundskoleförvaltningen ha en tydlig målbild kring på vilka sätt fritidshemmet innehållsmässigt ska bidra till ökad måluppfyllelse för elever i grundskolan, genom att komplettera undervisningen i förskoleklass och grundskola. Detta behöver utgå från skolutredningens intensioner och innehållet i denna rapport, men också utifrån ytterligare fördjupning och vidare kartläggningar.

Grundskoleförvaltningen behöver i ett första skede särskilt beakta följande:

- Skapa befattningar i Personec med en differentiering som möter verksamhetens behov, där det går att utläsa vilka som är behöriga att undervisa i fritidshemmen och där man särskiljer vilka som har en högskoleutbildning med inriktning mot fritidshem.
- Utforma en resursfördelningsmodell utifrån varje fritidshems unika förutsättningar och behov.
- Utforma en plan för kompetensförsörjning med syfte att öka andelen behöriga att undervisa i fritidshem.

Uppdraget är utfört av:

Bente Tuff, Utvecklingsledare, Center för Skolutveckling.

Ansvarig: Jan Mellgren, Verksamhetschef, Center för Skolutveckling.

Bilaga 1: Referenser och källhänvisningar

Catarina Andishmand (2017): *Fritidshem eller servicehem? En etnografisk studie av fritidshem i tre socioekonomiskt skilda områden*, Göteborgs Universitet

Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever: effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur & Kultur.

Fornby, S. (2014). *Children's early literacy practices at home and in early years settings: Second annual survey*. London: National Literacy Trust

Jarl M, Blossing U, Andersson K (2017) *Att organisera för skolframgång -strategier för en likvärdig skola*. Natur & Kultur.

Skolverket (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna, Lpo94*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011/2017): *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (rev 2017)*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2014): *Allmänna råd för fritidshem*

Timperley, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2010).

Nyanlända och lärande. En forskningsöversikt om nyanlända i den svenska skolan.

Rapporter

Göteborgs Stad (2013): *Biblioteksplan för Göteborgs Stad 2013 - 2021*.

Göteborgs Stad (2014): *Ramprogram för förskole-/skolbyggnader - Lärmiljöer som inspirerar och stödjer lärandet. Version 3.0*.

Göteborgs Stad (2017): *Jämlikhetsrapport 2017 - skillnader i livsvillkor i Göteborg*.

Stadsledningskontoret (2016): *Utredning av skolverksamheten inom ramen för stadsdelsnämndernas ansvar (diarienummer:1111/15)*

Skolinspektionen (2010): *Kvalitet i fritidshem (diarienummer:40–2009:477)*

Skolinspektionen (2018): *Undervisning i fritidshemmet. (diarienummer: 400–2016:207)*

Skolverket (1999). *Beskrivande data om barnomsorg och skola. Rapport nr 173*. Stockholm: Statens Skolverk.

Skolverket (2015). Juridisk vägledning. Mer om... Elevers rätt till kunskap, extra anpassningar och särskilt stöd.

Skolverket: *officiell statistik (hämtad 2017 0104)*
<https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/fritidshem>

Skolverket (2018): *Samverkan och övergångar mellan förskola, fritidshem, förskoleklass och grundskola*. Helene Elvstrand & Lina Lago, Linköpings universitet

Utbildningsdepartementet (Prop. 1975/76:39) *Om skolans inre arbete m.m.*

Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet: Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet: Lpo 94/98* anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet (Prop. 2009/10:165). *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.

Utbildningsdepartementet (SOU 2010:67): *I rättan tid? Om ålder och skolstart (diarienummer: U2010/6460/SFC)*

Utbildningsdepartementet. (U2015/191/S). *Uppdrag till Statens skolverk om förtydligande av 2018-02-07förskoleklassens och fritidshemmets uppdrag m.m.*

Bilaga 2
Gemensamt för staden

Styrdokument namn	Beslutat av			Årtal	Typ av dokument				Gäller			Till ny nämnd			Till annan nämnd	
	KF/KS	SLK	SDN		SDF	Policy	Riktlinje	Regel	Anvisning	Rutin	Instruktion	Gem Gbg	Lokalt SDF	Överförs		Revideras
Handling nr 233 gällande samlad skoldag	x				1989		x						x			
Uppdragsbeskrivning, nätverksstrukturen				x	2015				x						x	
Ramprogram för förskole-/skolbyggnader					2014		x								x	
Biblioteksplan för Göteborgs Stad	x				2013		x								x	

Bilaga 3: Uppdragsbeskrivning för nätverksstrukturen

Centralt Nätverk för Fritidshemsutvecklare, Göteborgs Stad (CNF)

Uppdrag: Att stödja utveckling av stadens fritidshemsverksamhet

Mål: Att verka för att de nationella målen för fritidshemsverksamheten är uppfyllda i stadens fritidshem

Nationella styrdokument:

Fritidshemmet regleras i skollagen (kapitel 1–6 samt 14).

Vid sidan av skollagen är läroplanen det viktigaste styrdokumentet för verksamheten. Fritidshemmet ska tillämpa del 1 och 2 av läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11).

Arbetet ska följa de av Skolverket utfärdade Allmänna råden

Förutsättningar för arbetet i fritidshemmet, Rektorns pedagogiska ledarskap, Lärande i fritidshemmet och Samverkan med hemmet

Uppdragsgivare: SC-10 grupp

Styrgrupp: Funktionsgrupp skolas Grupp 3 på mandat från SC-10 gruppen

Samordnare för nätverket: Utvecklingsledare från CFS

Förutsättningar för CNF

- Koppling från CNF till SC-10 gruppen och SC/OC- gruppen för hela staden kvalitetssäkras genom styrgruppen
- CNF nätverkets deltagare ska vara permanenta.
- Medlemmarna i det lokala nätverket ska i största möjliga mån vara permanenta
- Varje stadsdel behöver utse minst två deltagare
- Deltagarna i CNF ska vara behöriga fritidspedagoger eller lärare med inriktning mot fritidshem
- Varje stadsdel behöver säkra kopplingen till det lokala nätverket för CFN representanterna
- Antal möten i CNF bör vara 3-5 per termin
- Samordnarfunktionen och sammankallandet av CNF sköts av Utvecklingsledare från Center För Skolutveckling

Funktionsgrupp skolas Grupp 3, 2015-02-27

Bilaga 4: Öppen fritidsverksamhet

Från och med höstterminen det år då eleven fyller 10 år får öppen fritidsverksamhet erbjudas i stället för fritidshem, om eleven inte på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl är i behov av sådant särskilt stöd i sin utveckling som endast kan erbjudas i fritidshem. Den kan också vara ett komplement till skolbarn som är i pedagogisk omsorg. Barnen är inte inskrivna och familjerna avgör själva när och hur ofta barnen ska delta.

Öppen fritidsverksamhets uppgift är att komplettera skolan (tids- och innehållsmässigt) samt att erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. Utgångspunkten ska vara varje barns behov. Verksamheten bör därför utformas tillsammans med barnen. Det är viktigt att deras intressen och initiativ får stort utrymme.

Den öppna fritidsverksamheten är ofta samordnad med skola och fritidshem och/eller kommunens övriga fritidsverksamhet för barn och ungdom. Den kan även anordnas i samarbete med föreningslivet.

Öppen fritidsverksamhet styrs av skollagen (främst kapitel 25).

- I skollagens sägs att barngrupperna ska ha en lämplig sammansättning och storlek
- lokalerna ska vara ändamålsenliga
- det ska finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses
- verksamheten ska utgå från varje barns behov

Enligt Skolverkets officiella statistik från 2016, erbjuder 68 av Sveriges 290 kommuner öppen fritidsverksamhet, där Göteborg är en av de som erbjuder. Totalt finns 12 öppna fritidsverksamheter i staden, men inga av dessa ligger enligt Skolverkets statistik under samma organisation som grund- eller särskola.

I samband med rapportskrivande har ett urval stadsdelar kontaktats i syfte att säkerställa tillförlitligheten i det inrapporterade statistikunderlaget. I detta har det framkommit en viss osäkerhet bland de tillfrågade från sektor utbildning om stadsdelen erbjuder öppen fritidsverksamhet enligt Skollagens kapitel 25 eller inte. Enligt stadsdelarnas hemsidor finns däremot inget som tyder på att sektor utbildning erbjuder detta.

Sammanfattningsvis blir konklusionen att de 12 öppna fritidsverksamheter ligger under andra sektorer än sektor utbildning och berörs därmed inte av övergången till central grundskolenämnd. Däremot behövs det skapas en tydlig kommunikation i den egna organisationen kring vem som ansvarar för stadens öppna fritidsverksamheter.